

Міністерство освіти і науки України
Львівська національна академія мистецтв

Затверджено Приймальною комісією
Львівської національної академії мистецтв
01 квітня 2019 р. протокол № 4
Голова Приймальної комісії
В.В. Одрехівський

ІСТОРІЯ МИСТЕЦТВА

Програма фахового вступного випробування для вступників
для здобуття вищої освіти за ОР «Магістр»
(за освітньо-професійними програмами підготовки 1 р. 4 міс.)

Галузь знань 02 «Культура і мистецтво»

028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»
(освітня програма: менеджмент мистецтва)
Денна та заочна форма навчання

ПЕРЕДМОВА

Програма призначається для студентів, які отримали Освітньо-кваліфікаційний рівень „бакалавр” і вступають на ОКР Магістр (спеціалізація менеджмент мистецтва).

Програма сформована на основі курсів „Історія світового мистецтва” та „Історія українського мистецтва”.

Програма містить список рекомендованої для підготовки до випробування.

Випробування оцінюватиметься за дванадцятибальною шкалою та переводиться у 200-бальну відповідно до таблиці перевodu.

КРИТЕРІЇ ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ОЦІНОК

Оцінювання результатів вступних випробувань здійснюється відповідно до вимог, які передбачені у вищій школі і включають комплексне врахування рівня знань, умінь та навичок вступників.

Оцінюється рівень виконання вступниками навчальних завдань, під час роботи над якими вони демонструють власне культурно-історичне мислення: повноту, всебічність та логіку усних відповідей, відповідей на уточнюючі та додаткові питання.

При цьому враховується:

- розуміння вступниками взаємозв'язків між історичними подіями, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати, узагальнювати та критично оцінювати культурно-історичні факти;
- самостійність мислення;
- використання різних джерел знань, з розумінням їх особливостей, умінням їх характеризувати і оцінювати;
- правильність і достатність добору фактів для розв'язання поставлених завдань;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

Відповіді вступників оцінюються за 12-бальною системою від 0 до 12 та переводяться у 200-бальну. Залежно від знань, які показані абітурієнтами на вступному випробуванні, їм виставляється відповідна кількість балів, виходячи з наступних критеріїв:

0-3

- немає знань більшої частини програмного матеріалу та головного фактичного матеріалу;
- немає розуміння ходу історичного розвитку мистецтва в цілому і окремих його етапів;
- відсутнє розуміння історичних закономірностей та взаємозв'язків;
- відповіді на питання білета, на додаткові чи уточнюючі питання безсистемні чи помилкові;
- відсутнє володіння необхідними для виконання завдання уміннями

4-6

- наявні знання основної частини програмного матеріалу, але питання розкриваються неповно, абітурієнт показує лише окремі знання і умінням;
- відповідь непослідовна, недостатньо самостійна, аргументація слабка, в її ході допускаються неточності і помилки;
- відповіді на уточнюючі і додаткові питання невпевнені;
- показано загальні знання з історії мистецтва, але є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках.

7-9

- знання в обсязі програми є глибокими, але абітурієнт має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- наявне володіння методами аналізу культурних явищ, процесів, подій та окремих фактів, однак при доборі фактів припускаються незначні помилки;
- самостійно, логічно і послідовно здійснюються узагальнення та робляться висновки;
- показано знання основних джерел з історії мистецтва і вміння їх критично оцінювати;
- висловлюється власне ставлення, але в аргументації зустрічаються окремі неточності, мова добра.

10-12

- вільне володіння визначеними програмою знаннями уміннями;
- відповідь побудована на основі самостійного мислення;
- показано глибоке розуміння історії мистецтва в цілому, вміння аналізувати головні її етапи, окремі факти та події, правильно і в достатній кількості підібрано необхідні для відповіді факти;
- наявне вміння систематизувати знання, структурувати культурний розвиток в цілому та окремі його етапи;
- показано вміння робити на основі історичного матеріалу обґрунтовані висновки та узагальнення;

- доведено вміння критично оцінювати культурно-історичну спадщину, висловлюється власне ставлення до культурологічного матеріалу;
- у ході відповіді застосовуються елементи культурно-історичного прогнозування;
- відповідь чітка і завершена, мова добра.

**Схема оцінювання та переведення балів
за 200-бальною шкалою**

оцінка	12-бальна шкала	Сума балів за 100-бальною шкалою оцінювання (від 100 до 200)
незадовільно	1	100
	2	108
	3	116
задовільно	4	124
	5	134
	6	144
добре	7	154
	8	163
	9	172
відмінно	10	181
	11	190
	12	200

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Історія зарубіжного мистецтва

Тема 1. Мистецтво Давнього Єгипту

Релігійно-міфологічні уявлення єгиптян та їх вплив на мистецтво. Основні риси єгипетського мистецтва.

Архітектура і мистецтво Давнього царства. Пірамідальний ансамбль фараона Джосера в Саккарі. Піраміди фараона Снофру в Дашурі. Піраміди класичного типу: Хеопса, Хефрена і Мікерина. Сонячні храми. Скульптура: канонічні форми і пропорції. Статуї фараонів, вельмож, слуг і їх стилістична характеристика. Іконографія давньоєгипетських рельєфів та розписів.

Архітектура і мистецтво Нового царства. Створення нового типу храму і царської усипальниці. Заупокійний храм цариці Хетшепсут в Дейр-ель-Бахрі: багатство декоративного убранства. Архітектура Фів: храми в Карнаку (Іпет-Рес) та Луксорі (Іпет-Сут). Образотворче мистецтво. Новий стиль в скульптурі під час правління Хетшепсут. Стилiстичні новації мистецтва Амарни. Фіванський некрополь Тутанхамона. Карнакський гіпостиль. Скельні храми в Нубії: храми Рамсеса II в Абу-Сімбелі, їх декоративне убранство.

Тема 2. Мистецтво Давньої Греції

. Походження та значення терміну „античний”. Періоди історії античного мистецтва. Періодизація історії грецького мистецтва.

Мистецтво архаїки. Зародження нової архітектурної системи. Художні особливості ордерної архітектури Давньої Греції. Кругла пластика. Репертуар статуарних мотивів: куриси і кори. Художній аспект еволюції архаїчної кераміки.

Мистецтво класики. Ансамбль Афінського акрополя – взірць естетичних і духовних принципів елінської культури високої класики. Особливості архітектурно-планувальної композиції; основні храми Акрополя.

Скульптура. Пошук нових мотивів руху, типово-узагальнених образів у творчості Мирона. Фідія та Поліклета. Розкриття світу внутрішнього переживання у скульптурі пізньої класики: Скопас, Пракситель, Лісіпп.

Тема 3. Мистецтво Давнього Риму

Мистецтво періоду Римської республіки. Форуми: архітектурний ансамбль форуму Романум та форуму Цезаря. Скульптура. Зародження римського скульптурного портрету.

Монументально-декоративні розписи. Художні особливості першого – інкрустаційного (будинок Саллюстія й Фавна в Помпеях) і другого – архітектурно-перспективного (вілла Містерій в Помпеях) стилів.

Мистецтво періоду Римської імперії. Створення архітектурних комплексів – імператорських форумів Августа, Веспасіана, Нерви, Траяна. Тріумфальні арки: Тіта, Септимія Севери, Костянтина. Театри (Марцелла) та амфітеатр Колізей у Римі. Новий тип храму - Пантеон архітектора Аполлодора Дамаського. Терми Каракалли. Скульптура. Колонна Траяна. Кінна статуя Марка Аврелія.

Живопис. Виникнення третього стилю монументально-декоративних розписів – канделябрного (будинок „Покараного Амура” в Помпеях) та четвертого (будинок Веттієв в Помпеях).

Тема 4. Мистецтво Візантії

Розквіт візантійського мистецтва за часів правління імператора Юстиніана. Константинополь – основний художній центр імперії. Архітектура монастирських ансамблів та храмів. Типи храмів: подовгаста базиліка, центричний та центральнокупольний храм. Архітектурно-конструктивні особливості храму св. Софії в Константинополі. Равенські мозаїки – взірці культового та світського живопису, їх стилістика.

Формування зрілого середньовічного стилю епохи Македонської династії. Монументальний живопис: мозаїки св. Софії в Константинополі.

Тема 15. Романське мистецтво

Романська архітектурна система як перша зріла стилістична система західноєвропейської архітектури.

Основні пам'ятки романської архітектури та порталної скульптури у Франції.

Романська архітектура Німеччини. Шпейєр та імперські собори Рейну; їх планувальні принципи, система склепінь, декор. Національні особливості німецької романської архітектури.

Італійська архітектура та скульптура романської епохи.

Тема 6. Готичне мистецтво

Готичний собор як художньо-символічний цілісний ансамбль. Архітектура, скульптура, живопис і декоративні мистецтва в соборі. Конструктивна основа готичної архітектури. Ярусна побудова собору; система контрфорсів і аркбутанів. Проблема готичного церковного фасаду.

Франція. Готична архітектура. Базиліка Сен Дені і її вплив на розвиток архітектури другої половини XII ст. Значення Нотр Дам де Парі в історії соборів ранньої готики у Франції. Будівництво найбільших міських соборів – Шартра, Реймса, Ам'єна.

Живопис. Вітраж. Іконографія і стилістика ранньоготичного вітражу у Франції. Вітражі Сен-Дені, Шартра, Бурже. Вітражі Сент-Шапель як характерний пам'ятник середини XIII ст

Німеччина. Вплив великих готичних соборів Франції на архітектуру Німеччину, роль Кельнського собору в цьому процесі. Самостійні рішення німецької готики: собори Фрейбурга й Ульма, Цегляна архітектура Північної Німеччини XIV.

Скульптура. Ранні твори німецької готики: Магдебург, Фрейбург. Наубургзька пластика.

Англія. Архітектура. Французькі впливи у першій половині XIII ст.: Кентерберійський та Вестмінстерський собори. Самостійна лінія англійської готики: Лінкольн, Солсбері.

Тема 7. Мистецтво Відродження Італії

Виникнення терміну „Відродження” і його значення. Характер та особливості культури і мистецтва Відродження.

Основні етапи розвитку італійського Відродження. Образотворче мистецтво Проторенесансу. Художня реформа живопису Джотто ді Бондоне. Фрески капели дель Арена в Падуї та капел Барді і Перуцці церкви Санта Кроче у Флоренції.

Мистецтво Раннього Відродження. Філіппо Брунеллескі і нові шляхи розвитку архітектури. Основні напрями розвитку скульптури: Лоренцо Гіберті, Донателло Верроккіо. Розквіт монументального фрескового живопису. Радикальні і сміливі новації у творчості Мазаччо. Фрески капели Бранкаччі церкви Санта Марія дель Карміне. Яскрава індивідуальність образів Сандро Ботічеллі.

Мистецтво Високого Відродження. Традиції Флорентійської школи наприкінці XV століття. Творчість Леонардо да Вінчі. Психологічність образів, особливість просторових та об'ємних рішень полотен „Мадонна з квіткою”, „Мадонна в гроті”, „Мадонна Літта”. Мистецькі і наукові пошуки Леонардо: фреска „Тайна вечеря” трапезної монастиря Санта Марія делла Граціє у Мілані. Новаторство у ділянці портретного малярства: портрет Мони Лізи Джоконди. Художник синтезу і гармонії Високого Відродження – Рафаель. Поетичність образу мадонн умбрійського та флорентійського періодів. Римський період творчості. Ідейна програма розписів папських палат (станц) у Ватикані. Фрески станци Сеньятура: єдність змісту і форми. Створення типу віварних полотен: „Мадонна ді Фоліньйо”, „Сикстинська мадонна”. Портретний жанр: портрет папи Юлія II, папи Лева X з кардиналами, графа Кастильйоне. Втілення передових ідеалів епохи у творчості Мікеланджело. Духовна експресія і психологічна конфліктність скульптурних творів: „П'єта”, „Давид”. Архітектонічна і живописна структура розписів Сикстинської капели.

Високий Ренесанс у Венеції. Тиціан. Вироблення певного типу монументальної композиції – „Мадонна Пезаро”. Міфологічна тематика і її зв'язок з античністю – „Даная”, „Венера Урбінська”. Еволюція портретного жанру: індивідуальні і групові портрети. Пізня живописна манера художника і її вплив на становлення тонального живопису XVII століття.

Тема 8. Мистецтво Відродження Нідерландів

Основоположники нідерландської школи живопису – брати Губерт і Ян ван Ейки. Гентський вівтар: іконографія і стилістика. Монументальні вівтарні композиції Яна ван Ейка: „Мадонна канцлера Роллена”, „Мадонна каноника ван дер Пале”. Портретний жанр: „Портрет кардинала Альбергаті”, „Тимофій”, „Портрет Джовані Арнольфіні і його дружини”. Творчість Ієроніма Босха: багатофігурні триптихи-панорами та композиції морально-етичного змісту.

Філософська і соціальна спрямованість творів Пітера Брейгеля. Гротескний контекст ранніх композицій „енциклопедичного характеру”. Композиційна майстерність пізніх творів: „Селянський танець”, „Селянське весілля”, пейзажний цикл пори року, „Сліпі”.

Тема 9. Мистецтво Відродження Німеччини

Літературна та художня спадщина Альбрехта Дюрера. Серія гравюр „Апокаліпсис”, „Життя Марії”, окремі аркуші – „Вершник, смерть і диявол”, „Святий Ієронім”, „Меланхолія”. Живописні роботи на релігійну тематику: „Адам і Єва”, „Поклоніння волхвів”, „Чотири апостоли”; автопортрети.

Еволюція портретного жанру у творчості одного з останніх представників німецького Відродження – Ганса Гольбейна Молодшого.

Тема 10. Мистецтво Італії XVII століття

Створення нового типу барочного храму: собор Іль Джезу в Римі. Архітектурна діяльність Джакомо делла Порта, Карла Мадерни та Лоренцо Берніні у палацо-храмовому комплексі собору св.Петра в Римі. Л.Берніні та структурні перетворення храмового інтер'єру: монументальна скульптура та архітектура малих форм.

Скульптура. Л.Берніні: динамічна експресія монументальної та станкової пластики; новаторство портретної концепції. Шедевр пізньої барочної скульптури – „Екстаз св.Терези”.

Живописна революція Мікеланджело Караваджо. Рання творчість: натюрморт, побутовий жанр. Твори зрілого періоду (1600-1608): „Навернення апостола Матвія”, „Розп'яття апостола Петра”, „Успіння Марії”.

Тема 11. Мистецтво Фландрії XVII століття

Пітер Пауль Рубенс та народження фламандського живопису XVII століття. Основні етапи життя та творчості. Художня фабрика П.П.Рубенса: організація творчого процесу, отримання замовлень.

Ван Дейк – основоположник парадного аристократичного портрету. Англійський період творчості. Вплив ван Дейка на розвиток європейського портретного малярства.

Жанровий живопис Якоба Йорданса. Відображення селянського побуту у творах „Свято бобового короля”, „Сатир в гостях у селянина” та представників фламандського бюргерства у портретах „Автопортрет з батьками, братами та сестрами”.

Тема 12. Мистецтво Голландії XVII століття

Портретний живопис початку XVII століття. „Динамічна концепція” портретів Франса Хальса. Створення нового типу образів: групові портрети, індивідуальні портрети на замовлення та портретно-жанрові образи.

Духовна еволюція людини – визначальна тема творчості Рембрандта Харменса ван Рейна. Основні принципи рембрантівського мистецтва в контексті періодів творчості: Лейденський період (1625-1632), Ранньоамстердамський період (1632-1642), період творчої зрілості (1640-і роки) та пізній період (1650-60-і роки).

Формування національного типу жанрової картини. Багатство тематичного репертуару: Адріан ван Остаде – головний представник селянського жанру; Ян Стен – майстер бюргерського жанру; Герард Терборх, Пітер де Хох, Габріель Метсю – епізоди патриціанського побуту. Ідейна спрямованість жанрового живопису.

Вермерівська постміфологічна концепція жанрової картини.

Тема 13. Мистецтво Іспанії XVII століття

Дієго Веласкес і мистецтво позастильової лінії. Севільський період творчості (1616-1623). Створення соціокультурного міфу незалежного іспанця у ранніх „бодегонах”. Мадридський період: провідна роль портретного жанру, історична та міфологічна картина. Ідейна проблематика творів останніх років – „Меніні”, „Пряхи”, „Венера з зеркалом”. Особливості живописного мислення.

Тема 14. Мистецтво Франції XVII століття

Створення універсальних синтетичних ансамблів Во-ле-Віконт, Версаль. Творчість архітекторів Луї Лево, Жюльє Ардуена Мансара. Андре Ленотр і виникнення регулярного типу парку. Будівництво в Парижі: східний фасад Лувра Клода Перро, Собор Інвалідів Ардуена Мансара.

Класицизм: ідейні та художньо-образні принципи. Нікола Пуссен і його класицистична система живопису. Етапи творчості: тематика, живописний стиль. Класицистичний пейзаж Клода Лоррена.

Тема 15. Мистецтво Франції XVIII століття

Стиль рококо, його ідейні та художні принципи. Провідна роль інтер'єрів. Готель Субіз в Парижі як органічний ансамбль архітектури, скульптури, живопису та ужиткового мистецтва.

Основні етапи розвитку живопису. Антуан Ватто – майстер „галантних свят”. Придворно-аристократичне мистецтво. Пасторальний жанр Франсуа Буше. Реалістичний напрям у живописі. Побутовий жанр та натюрморт у творчості Жана Батиста Шардена.

Класицизм у французькому мистецтві останньої чверті XVIII століття. Пантеон архітектора Жака Суфлю. Майстер реалістичної портретної скульптури – Жан Антуан Гудон. Відродження героїчного ідеалу у творчості Жака Луї Давіда. Образи античності.

Тема 16. Мистецтво Англії XVIII – першої половини XIX століття

Творчість Вільяма Хогарта – основоположника англійського реалізму у живописі та графіці. Відображення соціальних драм епохи у серіях-хроніках – „Кар'єра марнотрата” (1735), „Модний шлюб” (1743-1745), „Лінощі та старанність” (1747-1748), „Вибори в парламент” (1754). Портретне малярство: „розмовні сцени”, портрети рідних, друзів та портрети-етюди людей з народу

Розквіт портретного жанру другої половини XVIII століття. Парадні та алегоричні портрети представників вищих верств англійського суспільства у полотнах Джошуа Рейнолдса. Портрет і пейзаж у творчості Томаса Гейнсборо.

Тема 17. Мистецтво Іспанії XVIII – початку XIX століття

Франциско Гойя: етапи життя і творчості. Живопис: сцени народного життя у серії картонів для Королівської шпалерної мануфактури, особливості портретного жанру, нова концепція історичного живопису у творах „Повстання на Пуерто-дель-Соль 2 травня 1808 р.” та „Розстріл повстанців у ніч на 3 травня 1808 р.” Образна структура та творча манера графічних серій: „Капричос” (1799), „Дезастрес де ла Герра” (1808-1820-і), „Тавромахія” (1815-1816), „Диспаратес” (1820-1823). Фантазмагоричні розписи „Будинку глухого”.

Тема 18. Мистецтво Франції XIX століття

Апологет класицизму Жан-Огюст Домінік Енгр. Типологічне розмаїття творчих ліній.

Романтизм як культурно-художній рух першої половини XIX століття. Творчість Теодора Жеріко – майстра героїчно-монументальних форм. Лідер романтичного руху – Ежен Делакруа. Жанрове багатство його творчості. Героїчна романтика і революційна дійсність: „Різня на Хіюсі”, „Свобода, яка веде народ”. Східні мотиви, їх живописно-колеристичні якості: „Алжирські жінки”.

Реалізм середини XIX століття. Новаторство плерного живопису барбізонців: Теодор Руссо, Жюль Дюпре, Діаз де ла Пенья, Шарль Добін'ї. Демократичний та соціальний напрям творчості провідного представника реалістичної школи – Густава Курбе. Народний характер та епічна вагомість образів Франсуа Мілле.

Нова естетична програма та живописна система Едуарда Мане. Розвиток реалістичної сюжетної картини: переосмислення традицій. Мане та художнє життя того часу.

Імпресіонізм: історія виникнення, художній метод. Проблема світла та повітря в творчості лідера імпресіоністичної школи – Клода Моне. Світлове життя природного середовища в пейзажних полотнах художника. Безпосередність реалістичного сприйняття природи у творах Каміля Піссарро та ліризм і артистична витонченість пейзажів Альфреда Сіслея. Зацікавлення характером людини, майстерність динамічної композиції – найважливіші риси творчості Едгара Дега. Настроєві, спокійно життєрадісні портрети та жанрові композиції Огюста Родена.

Скульптура другої половини XIX століття. Огюст Роден і імпресіонізм. Пошук тимчасового, мінливого в людині. Новаторський характер моделювання об'ємів.

Постімпресіонізм. Дві концепції художнього методу Вінсента ван Гога та Поля Гогена. Живопис Поля Сенанна – підсумок пошуку нового синтезу.”

Тема 19. Мистецтво Західної Європи кінця XIX – першої половини XX століття

Модерн у європейській архітектурі. Провідні споруди та архітектори стилю модерн наприкінці XIX століття: Виставкове приміщення „Віденського сецесіона” (1897-1898) арх. Й.Ольбріх, фасад церкви Саграда-Фамілія у Барселоні (з 1891 р.) арх. А.Гауді, Народний дім (1896-1899) та приватний будинок Тасселя (1892-1893) в Брюсселі арх. В.Орта. Стиль модерн в архітектурі міських приватних будинків та замських віл початку XX століття.

Конструктивізм. Функціоналізм. Строгий раціональний стиль архітектури. Лідер та ідеолог нового напрямку – В.Гропіус. Школа Баухауза. Конструктивні та функціональні ідеї проектів та споруд В.Гропіуса. Техніцизм Л.Міс ван дер Роє. Нова раціональна архітектура у творчості Ле Корбюзьє.

Основні художні напрями мистецтва першої половини XX століття.

Фовізм (1905-1908). Франція. Зацікавленість до конструюван-ня простору у творах Анрі Матісса та Андре Дерена, експресія полотен Жоржа Руо та Моріса де Вламінка.

Експресіонізм у західноєвропейському мистецтві. Група „Міст” у Дрездені (1905-1910) та її члени: Ернст-Людвіг Кірхнер, Еріх Хеккель, Карл Шмідт-Ротлуфф, Еміль Нольде, Макс Пехштейн. Нове об'єднання експресіоністів і група „Синій вершник” (1911-1914) у Мюнхені. Основні представники: Василь Кандинський, Франц Марк.

Джерела та початок кубізму. „Авіньйонські дівчата” (1907) Пабло Пікассо. Теоретики кубізму: Г.Аполлінер і Л.Стайн. Представники кубізму: Пабло Пікассо та Жорж Брак. Своєрідність кубізму Фернара Леже.

Футуризм. 1909 р. Маніфести футуристів в Італії. Тезиси Ф.-Т.Марінетті. Деконструктивність полотен Умберто Боччоні, Джакомо Балла, Джіно Северіні.

Абстракціонізм. „Неопластицизм” Піта Мондріана. Основоположники абстрактного живопису – Василь Кандинський та Казимир Малевич.

Передумови виникнення та теорія сюрреалізму. Андре Бретон і його „Маніфест сюрреалізму” (1924). Перша виставка сюрреалістів (1925): Пабло Пікассо, Пауль Клее, Дж. Де Кіріко, Макс Ернст, Хуан Міро. Сюрреалістичні об'єкти Сальвадора Далі.

Тема 20. Мистецтво Західної Європи та США другої половини ХХ століття

Розвиток авангардних та поставангардних напрямів в образотворчому мистецтві.

Поп-арт і використання шаблонів масової культури. Амери-канський та британський поп-арт, їх представники: Джаспер Джонсон, Енді Уорхол, Роберт Раушенберг, Рой Ліхтенштейн, Річард Хемільтон.

Оп-арт. Ілюзорна просторова динаміка живописних орнаментів Віктора Вазарелі.

Художні напрями 1960-1970-х років: боді-арт, мінімалізм, ленд-арт, мейл-арт. Рух „Флюксус” та форми творчого вияву: хепенінг, перформанс, відеомистецтво. Концептуалізм. Концептуальний об'єкт та інсталяція.

Постмодернізм 1980-1990-і роки. Новітні напрями. „Апропріація” та світ візуальних образів постмодернізму. Відео-арт: делокалізована віртуальна реальність.

ЛІТЕРАТУРА

Мистецтво Давнього Єгипту

1. Всеобщая история архитектуры: В 12 т. Т.1. – М., 1970.
2. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Б.В.Веймарна. – Т.2., Кн.2. – М., 1961.
3. Искусство Древнего Востока. – М., 1958.
4. История зарубежного искусства: Учебник / Под. ред. М.Кузьминой. – М., 1983.
5. История искусств зарубежных стран: Первобытное общество, Древний Восток, Античность: Учебник / Под. ред. А.П.Чубовой. – М., 1980.
6. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. – Вып.1. – М., 1986.
7. Матье М.Э. Искусство древнего Египта. – М., 1970.
8. Михайловский К. Карнак. – Варшава, 1970.
9. Михайловский К. Луксор. – Варшава, 1972.
10. Михайловский К. Фивы. – Варшава, 1974.
11. Пунин А.Л. Искусство Древнего Египта: Раннее царство. Древнее царство. – СПб., 2008.

Мистецтво Давньої Греції

1. Акимова. Л.И. Искусство Древней Греции: Геометрика, архаика. – СПб., 2007.
2. Акимова. Л.И. Искусство Древней Греции: Классика. – СПб., 2007.
3. Всеобщая история архитектуры: В 12 т. Т.2. – М., 1973.
4. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Б.В.Веймарна. – М., 1956-1966. – Т.1.
5. История зарубежного искусства: Учебник / Под. ред. М.Кузьминой. – М., 1983.
6. История искусств зарубежных стран: Первобытное общество, Древний Восток, Античность: Учебник / Под. ред. А.П.Чубовой. – М., 1980.
7. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. – Вып.1. – М., 1986.
8. Колпинский Ю.Д. Искусство Эгейского мира и Древней Греции. – М., 1970.
9. Полевой В.М. Искусство Греции. Древний мир. – М., 1970.
10. Полевой В.М. Искусство Греции. Новое время. – М., 1975.

Мистецтво Давнього Риму

1. Всеобщая история архитектуры: В 12 т. Т.2. – М., 1973.
2. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Б.В.Веймарна. – М., 1956-1966. – Т.1.
3. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. – Вып.1. – М., 1986.
4. Ильина Т.В. История искусств. Западноєвропейское искусство: Учебник. – М., 2000.
5. История зарубежного искусства: Учебник / Под. ред. М.Т.Кузьминой. – М., 1983.
6. История искусств зарубежных стран: Первобытное общество, Древний Восток, Античность: Учебник / Под. ред. А.П.Чубовой. – М., 1980.

7. Колпинский Ю.Д. Бритова Н.Н. Искусство Этрусков и Древнего Рима. – М., 1982.
8. Памятники мирового искусства. Искусство этрусков и Древнего Рима. – М., 1983.
9. Соколов Г.И. Искусство Древнего Рима. – М., 1971.

Мистецтво Візантії

1. Всеобщая история архитектуры: В 12 т. Т.3. – М., 1966.
2. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Б.В.Веймарна. – Т.2., Кн.1. – М., 1960.
3. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. – Вып.1. – М., 1986.
4. История зарубежного искусства: Учебник / Под. ред. М.Т.Кузьминой. – М., 1983.
5. История искусства зарубежных стран: Средние века и Возрождение. Учебник / Под. ред. Ц.Г.Нессельштрауса. – М., 1982.
6. Колпакова Г.С. Искусство Византии. Ранний и средний периоды. – СПб., 2005.
7. Лазарев В.Н. Византийская живопись. – М., 1971.
8. Лихачева В.Д. Искусство Византии IV-XV веков. – Л., 1981.
9. Райс Д.Т. Искусство Византии. – М., 2002.

Романське мистецтво

1. Всеобщая история архитектуры: В 12 т. Т.4. – М., 1966.
2. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Б.В.Веймарна. – Т.2., Кн.1. – М., 1960.
3. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. – Вып.1. – М., 1986.
4. Ильина Т.В. История искусств. Западноевропейское искусство: Учебник. – М., 2000.
5. История зарубежного искусства: Учебник / Под. ред. М.Т.Кузьминой. – М., 1983.
6. История искусства зарубежных стран: Средние века и Возрождение. Учебник / Под. ред. Ц.Г.Нессельштрауса. – М., 1982.
7. Нессельштраус Ц.Г. Искусство Западной Европы в Средние века. – М., 1964.
8. Ротенберг. Е.И. Искусство романской эпохи. Система художественных видов. – М., 2007.
9. Тяжелов В.Н. Искусство Средних веков в Западной и Центральной Европе. – М., 1981.

Готичне мистецтво

1. Всеобщая история архитектуры: В 12 т. Т.4. – М., 1966.
2. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Б.В.Веймарна. – Т.2, кн.2. – М., 1960.
3. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. – Вып.1. – М., 1986.
4. Ильина Т.В. История искусств. Западноевропейское искусство: Учебник. – М., 2000.
5. История зарубежного искусства: Учебник / Под. ред. М.Т.Кузьминой. – М., 1983.
6. История искусства зарубежных стран: Средние века и Возрождение. Учебник / Под. ред. Ц.Г.Нессельштрауса. – М., 1982.
7. Ляскова О.А. Французская готика XII-XIV веков. – М., 1973.
8. Нессельштраус Ц.Г. Искусство Западной Европы в Средние века. – М., 1964.
9. Ротенберг. Е.И. Искусство готической эпохи. Система художественных видов. – М., 2001.
10. Тяжелов В.Н. Искусство Средних веков в Западной и Центральной Европе. – М., 1981.

Мистецтво Відродження Італії

1. Алпатов М.В. Художественные проблемы итальянского Возрождения. – М., 1976.
2. Арган Дж. История итальянского искусства: В 2 т. – М., 1990.
3. Бернсон Б. Живопись итальянского Возрождения. – М., 1965.
4. Вазари Дж. Жизнеописания наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих. – М., 1956.
5. Всеобщая история архитектуры: В 12 т. Т.5. – М., 1967.
6. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Б.В.Веймарна. – Т.3. – М., 1962.
7. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. – Вып.1. – М., 1986.
8. Ильина Т.В. История искусств. Западноевропейское искусство: Учебник. – М., 2000.
9. Искусство Раннего Возрождения: Италия, Нидерланды, Германия. – М., 1980.
10. История зарубежного искусства: Учебник / Под. ред. М.Т.Кузьминой. – М., 1983.
11. История искусства зарубежных стран: Средние века и Возрождение. Учебник / Под. ред. Ц.Г.Нессельштрауса. – М., 1982.
12. Шрамкова Г.И. Искусство Возрождения: Италия, Нидерланды, Германия, Франция. – М., 1977.

Мистецтво Відродження Німеччини

1. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Б.В.Веймарна. – Т.3. – М., 1962.
2. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. – Вып.2. – М., 1991.
3. Ильина Т.В. История искусств. Западноевропейское искусство: Учебник. – М., 2000.
4. Искусство Раннего Возрождения: Италия, Нидерланды, Германия. – М., 1980.
5. История зарубежного искусства: Учебник / Под. ред. М.Т.Кузьминой. – М., 1983.
6. История искусства зарубежных стран: Средние века и Возрождение. Учебник / Под. ред. Ц.Г.Нессельштрауса. – М., 1982.
7. Либман М. Искусство Германии XV-XVI вв. – М., 1964.
8. Нессельштраус Ц.Г. Дюрер. – Л.-М., 1961.
9. Шрамкова Г.И. Искусство Возрождения: Италия, Нидерланды, Германия, Франция. – М., 1977.

Мистецтво Італії XVII століття

1. Всеобщая история архитектуры: В 12 т. Т.7. – М., 1969.
2. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Б.В.Веймарна. – Т.3. – М., 1962.
3. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. – Вып.2. – М., 1991.
4. Ильина Т.В. История искусств. Западноевропейское искусство: Учебник. – М., 2000.
5. Искусство 17 века: Италия, Испания, Фландрия / Отв. ред. Е.И.Ротенберг, М.И.Свидерская. – М., 1988.
6. История зарубежного искусства: Учеб. / Под. ред. М.Т.Кузьминой. – М., 1983.
7. История искусств зарубежных стран 17-18 веков: Учебник / Под. ред. В.И.Раздольской. – М., 1988.
8. Ротенберг Е.И. Западноевропейское искусство XVII века. – М., 1971.
9. Якимович. А. Искусство и культура XVII-XVIII веков. – СПб., 2004.

Мистецтво Фландрії XVII століття

1. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Б.В.Веймарна. – Т.3. – М., 1962.
2. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. – Вып.2. – М., 1991.
3. Ильина Т.В. История искусств. Западноевропейское искусство: Учебник. – М., 2000.
4. Искусство 17 века: Италия, Испания, Фландрия / Отв. ред. Е.И.Ротенберг, М.И.Свидерская. – М., 1988.
5. История зарубежного искусства: Учебник / Под. ред. М.Т.Кузьминой. – М., 1983.
6. История искусств зарубежных стран 17-18 веков: Учебник / Под. ред. В.И.Раздольской. – М., 1988.
7. Якимович. А. Новое время. Искусство и культура XVII-XVIII веков. – СПб., 2004.

Мистецтво Голандії XVII століття

1. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Б.В.Веймарна. – Т.3. – М., 1962.
2. Гринвина А. Искусство XVII века в Западной Европе. – М., 1964.
3. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. – Вып.2. – М., 1991.
4. Ильина Т.В. История искусств. Западноевропейское искусство: Учебник. – М., 2000.
5. Искусство 17 века: Голландия, Франция, Англия, Германия / Отв. ред. Е.И.Ротенберг, М.И.Свидерская. – М., 1995.
6. История зарубежного искусства: Учебник / Под. ред. М.Т.Кузьминой. – М., 1983.
7. История искусств зарубежных стран 17-18 веков: Учебник / Под. ред. В.И.Раздольской. – М., 1988.
8. Якимович. А. Новое время. Искусство и культура XVII-XVIII веков. – СПб., 2004.

Мистецтво Франції XVII століття

1. Всеобщая история архитектуры: В 12 т. Т.7. – М., 1969.
2. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Б.В.Веймарна. – Т.3. – М., 1962.
3. Даниэль С.М. Европейский классицизм. – СПб., 2003.
4. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. – Вып.2. – М., 1991.
5. Ильина Т.В. История искусств. Западноевропейское искусство: Учебник. – М., 2000.
6. Искусство 17 века: Голландия, Франция, Англия, Германия / Отв. ред. Е.И.Ротенберг, М.И.Свидерская. – М., 1995.
7. История зарубежного искусства: Учебник / Под. ред. М.Т.Кузьминой. – М., 1983.
8. История искусств зарубежных стран 17-18 веков: Учебник / Под. ред. В.И.Раздольской. – М., 1988.

Мистецтво Франції XVIII століття

1. Всеобщая история архитектуры: В 12 т. Т.7. – М., 1969.
2. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Б.В.Веймарна. – Т.3. – М., 1962.
3. Даниэль С.М. Европейский классицизм. – СПб., 2003.
4. Даниэль С.М. Рококо: От Ватто до Фрагонара. – СПб., 2007.
5. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. – Вып.2. – М., 1991.
6. Ильина Т.В. История искусств. Западноевропейское искусство: Учебник. – М., 2000.
7. История зарубежного искусства: Учебник / Под. ред. М.Т.Кузьминой. – М., 1983.
8. История искусств зарубежных стран 17-18 веков: Учебник / Под. ред. В.И.Раздольской. – М., 1988.
9. Раздольская В.И. Европейское искусство XIX века: классицизм, романтизм. – СПб., 2005.
10. Якимович. А. Искусство и культура XVII-XVIII веков. – СПб., 2004.

Мистецтво Англії XVIII – початку XIX століття

1. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Б.В.Веймарна. – Т.4. – М., 1962.
2. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. – Вып.2. – М., 1991.
3. Ильина Т.В. История искусств. Западноевропейское искусство: Учебник. – М., 2000.
4. История зарубежного искусства: Учебник / Под. ред. М.Т.Кузьминой. – М., 1983.
5. История искусств зарубежных стран 17-18 веков: Учебник / Под. ред. В.И.Раздольской. – М., 1988.
6. Раздольская В.И. Европейское искусство XIX века: классицизм, романтизм. – СПб., 2005.
7. Якимович. А. Искусство и культура XVII-XVIII веков. – СПб., 2004.

Мистецтво Франції XIX століття

1. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Ю.Д.Колпинского. – Т.5. – М., 1964.
2. Герман М. Импрессионисты: судьбы, искусство, время. – М., 2004.

3. Даниэль С.М. Европейский классицизм. – СПб., 2003.
4. Европейское искусство XIX века / Авт. текста Алешина Л.С., Колпинский Ю.Д. и др. – М., 1975.
5. Ильина Т.В. История искусств. Западноевропейское искусство: Учебник. – М., 2000.
6. История зарубежного искусства: Учебник / Под. ред. М.Т.Кузьминой. – М., 1983.
7. Раздольская В.И. Европейское искусство XIX века: классицизм, романтизм. – СПб., 2005.
8. Ревалд Дж. Постимпрессионизм. – М., 1962.
9. Рославец О.М. Реализм у живопису Франції XIX століття. – К., 1979.

Мистецтво Західної Європи кінця XIX – першої половини XX століття

1. Всеобщая история архитектуры: В 12 т. Т.11. – М., 1973.
2. Всеобщая история искусств: В 6 т. / Под. ред. Б.В.Веймарна. – Т.6., Кн.1. – М., 1965.
3. Герман М.Ю. Модернизм. Искусство первой половины XX века. – СПб., 2003.
4. Ильина Т.В. История искусств. Западноевропейское искусство: Учебник. – М., 2000.
5. История зарубежного искусства: Учебник / Под. ред. М.Т.Кузьминой. – М., 1983.
6. Краусс Р. Подлинность авангарда и другие модернистские мифы. – М., 2003.
7. Полевой В.М. XX век. Изобразительное искусство и архитектура стран и народов мира. – М., 1989.
8. Полевой В.М. Искусство XX века: 1901-1945. – М., 1991.
9. Рид Г. Краткая история современной живописи. – М., 2006.
10. Ролеев А. История архитектуры XX века. – К., 1986.

Мистецтво Західної Європи та США другої половини XX століття

1. Андреева Е.Ю. Постмодернизм: искусство второй половины XX – начала XXI века. – СПб., 2007.
2. Всеобщая история архитектуры: В 12 т. Т.11. – М., 1973.
3. Ильина Т.В. История искусств. Западноевропейское искусство: Учебник. – М., 2000.
4. Полевой В.М. XX век. Изобразительное искусство и архитектура стран и народов мира. – М., 1989.
5. Рид Г. Краткая история современной живописи. – М., 2006.
6. Ролеев А. История архитектуры XX века. – К., 1986.
7. Тейлор Б. ART TODAY. Актуальное искусство 1970-2005. – М., 2006.

Історія українського мистецтва та архітектури

Тема 1. Мистецтво палеоліту на території України

Періодизація первісної культури. Первісний синкретизм як найдавніша основа образотворчої діяльності людини. Сучасні теорії походження мистецтва. Концепція А. Д. Столяра. Три етапи походження мистецтва: натуральна творчість, натуральний макет, глиняний період. Функції найдавнішого мистецтва.

Ранньопалеолітичні комплекси на теренах України. Знакова діяльність неандертальця. Археологічні пам'ятки багаточислової стоянки Молодове (Середнє Подністрів'я). Мустьєрський археологічний комплекс печери біля с. Іллінка Одеської області.

Мистецтво у світосприйнятті пізньопалеолітичного населення України. Соціальна організація мисливських колективів пізнього палеоліту. Розвиток міжобщинних відносин і поява ритуальних центрів-святилищ. Реконструкція жител з Межиріч, Аносівки, Добранічівки, Радомишля. Відображення світоглядних уявлень у палеолітичному житті.

Пам'ятки мобільного мистецтва пізнього палеоліту України. Мистецтво Мізина (Чернігівська обл.) і Межиріччя (Черкаська обл.): схематичні жіночі зображення двох типів, мізинські браслети, багатоярусна графічна композиція на уламку бивня і мальовані кістки з Межиріччя. Реконструкція семантики формотворення і декорування пізньопалеолітичних мистецьких пам'яток: теорії А. Столяра, Б. Рибаківа, Л. Яковлевої, Л. Бібікової, К. Ларічева, А. Кіфішина.

Міжобщинне ритуальне святилище Кам'яна Могила поблизу Мелітополя. Графічні композиції печери Чаклуна як джерело реконструкції обряду ініціації та тантричних культів. Зображення Мамонтового грота: образи чи слова. Об'ємні композиції грота Чуриг і Скінії. Відображення у мистецтві первісних збирачів-мисливців ідеологічних уявлень – культу родючості, мисливської магії, тотемічних вірувань.

Тема 2. Мистецтво неолітичного населення України

(VI – IV тис. до н.е.)

“Неолітична революція” як кардинальний поворот в історії людства. Ускладнення соціальної структури. Розширення сфери людської діяльності. Перехід до відтворювального господарства й осілий спосіб життя. Зміна світоглядних уявлень. Освоєння пластичних властивостей глини.

Житлобудівництво й особливості побуту неолітичного населення України. Ускладнення ритуального життя та зростання кількості сакральних мистецьких предметів. Орнаменталізація неоліту як закодоване уявлення про будову світу: космогонічні міфи й астрально-космічні символи у мистецтві. Невеличкі глиняні жіночі статуетки як неодмінна ознака ранньоземлеробських суспільств.

Шляхи проникнення на територію України відтворювальної економіки: міграція носіїв нових форм господарювання і запозичення досвіду. Дві господарсько-культурні системи неоліту в Україні – лісостепова землеробська і степова скотарська. Мистецтво прийдешніх племен середземноморського типу – культур лінійно-стрічкової кераміки, Криш, мальованої кераміки. Мистецтво автохтонних племен буго-дністровської, сурської, дніпро-донецької, ямково-гребінцевої культур.

Тема 3. Мистецтво енеолітичного населення України

(V – IV тис. до н.е.)

Особливості формування основних культурно-географічних зон на території України доби міді. Матеріальна культура землеробів і скотарів. Проблема нерівномірності економічного розвитку давніх племен мідного віку. Домашні промисли і зародження ремесел.

Художня культура землеробів енеоліту. Трипільська культурно-історична спільнота: територіальний ареал, джерела й основні періоди розвитку. Художні пам'ятки раннього Трипілля – поселення Лука Врублівецька, Гринівка, Бернашівка на Дністрі. Середній етап розвитку: поява локальних груп трипільських племен і ускладнення художньої культури. Пізній етап трипільської культури: доба бронзи.

Архітектура Трипілля. Особливості планування протоміст гігантів біля сіл Таллянки і Добриводи, Майданецького поселення (Черкаська обл.). Архітектурна конструкція, предметний ансамбль і система декорування трипільських жител. Культурна архітектура: Сабатинівське святилище.

Реконструкція семантики формотворення і декорування трипільської кераміки. Глиняні модельки споруд як джерело відтворення трипільської житлового та храмового будівництва. Роль жіночих фігурок у ритуально-міфологічному комплексі родючості. Символіка бика в трипільському мистецтві та формування міфу про шлюб Європи і Зевса. Трипільська мальована кераміка: синтез форми і декору. Формотворення посуду для заклинання дощу: чаші на антропоморфній підставці, біноклі та чотиригруді вази. Уявлення про небесних оленів і дощову вологу втілені в декоруванні мальованого посуду. Ідеологічно-магічне значення змія як символу родючості жінки і землі. Іконографія змія-дракона. Декорування мальованої кераміки і триярусна структура світобудови у віруваннях носіїв трипільської культури. Ови в декоруванні посуду: реконструкція символіки. Антропоморфний образ бога Всесвіту. Становлення землеробського культу Смаргла. Сліди культури Трипілля-Кукутені у мистецтві слов'ян.

Мистецькі пам'ятки культури Гумельниця: житлобудівництво і керамічний комплекс. Культура лійчастих амфор: семантика формотворення і декорування глиняного посуду. “Велика загадка європейського енеоліту” – культура кулястих амфор і проблема протослов'ян. Орнаментация ритуального посуду: знаки води і дощу, солярна символіка, чотириярусна структура світобудови.

Художня культура енеолітичних племен степової смуги України. Світоглядні уявлення скотарів і особливості поховальних обрядів. Зародження єдиної “курганної” культури. Характеристика керамічного комплексу: особливості формотворення і переважання “шнурового” декору. Художні пам'ятки середньострогівської культури і культури новоданилівського типу. Ямна культурно-історична спільнота: високий рівень будівельної техніки і зародження оборонної архітектури. Мегалітична архітектура і монументальне мистецтво кемі-обинської культури. Поховальні звичаї землеробських і скотарських племен енеоліту.

Тема 4. Мистецтво племен України доби бронзи

(III – II тис. до н.е.)

Періодизація доби бронзи для території України. Два світи – цивілізація і первісність: особливості взаємодії. Активізація скотарства й архаїзація суспільств доби бронзи. Розвиток общинних ремесел. Металургійне виробництво у первісному суспільстві.

Художня культура племен ранньої бронзи лісостепоної і степової смуги України. Пізній етап трипільської культури: формування сталих за характером культурного комплексу типів пам'яток. Усатівський тип пам'яток. Археологічні знахідки поселення Усатове-Великий Куяльник. Усатівські кургани – архітектурно-конструктивні особливості та поховальний інвентар. Характеристика керамічного комплексу усатівської групи: схематизована антропоморфна пластика, орнаментовані кубики. Пам'ятки городського типу. Розкопки в Троянові. Художньо-стилістична характеристика керамічного комплексу: мальована кераміка, стилізовані жіночі статуетки. Пам'ятки софіївської локальної групи.

Художня культура племен середньої бронзи степової смуги України. Археологічні пам'ятки катакомбної культури. Особливості поховальної архітектури. Звичай муміфікації та обряд моделювання обличчя. Культурна група пам'яток багатопружкової кераміки: ритуальна сокира з рогу (с. Дударків, Київська обл.). Художні пам'ятки культурної спільноти шнурової кераміки.

Художня культура пізнього періоду бронзової доби. Поховальна архітектура і обряди носіїв зрубної культури: дві регіональні групи поховань. Пам'ятки сабатинівської культури. Поселення і внутрішнє

планування житлової архітектури. Культіві попелища. Розвиток бронзоліварного виробництва. Бронзові прикраси носіїв тшинецько-комарівської етнокультурної групи.

Монументальна кам'яна скульптура індоєвропейців. Класифікація кам'яної скульптури енеоліту: схематизовані стели, фалодні менгіри, плити з рельєфними зображеннями, ідоли. Характеристика іконографічних особливостей трьох типів стел-статуй – казанківського, наталівського, езеро-тіритакського. Реконструкція світоглядних уявлень, втілених у ритованих зображеннях Керносівського ідола (Дніпропетровська обл.). Плита з могили біля с. Усатове (Одеська обл.). Кам'яні стели у системі поховального обряду доби міді-бронзи.

Степові кургани України. Історія дослідження курганної архітектури і методика польових досліджень “курганної археології”. Семантичне навантаження курганного обряду: концепції Б. Рибаківа, М. Чмихова, Ю. Шилова. Архітектурні особливості та матеріальні пам'ятки Високої Могили (Херсонська обл.). Кромлех мідного віку біля с. Вербівка (Чернігівська обл.). Реконструкція трьох етапів існування Винограднинського святилища (Херсонська обл.).

Тема 5. Мистецтво населення України скіфо-сарматського часу

(кінець II тис. до н.е. – початок I тис. н.е.)

Особливості культурного розвитку доби раннього заліза. Утворення “нових” цивілізацій. “Відкритість” кочових суспільств. Періодизація народів Північного Причорномор'я раннього залізного віку: кіммерійський (IX – VIII ст. до н.е.), скіфський (VII – III ст. до н.е.), пізньоскіфський (III ст. до н.е. – II ст. н.е.), сарматський (II ст. до н.е. – IV ст. н.е.).

Мистецтво кіммерійців. Історія кіммерійців за Геродотом. Культура кіммерійців у світлі сучасних археологічних досліджень. Етнічна специфіка кіммерійських племен. Особливості поховального обряду. Археологічний комплекс могил воєначальників: гробниця вождя біля с. Білоградєць у Болгарії. Керамічний комплекс: характеристика формотворення і “орнаментальних шкіл”. Основні компоненти кіммерійської художньої творчості: декоративно-ужиткове мистецтво (художнє литво з бронзи і коштовних металів, косторізне мистецтво, різьбярство деревини) і монументальна скульптура. Домінування геометричної орнаментики. Ювелірні вироби з кургану Висока Могила (Запорізька обл.). Дерев'яний саркофаг з поховання біля с. Софіївка (Херсонська обл.) як зразок високого розвитку деревообробних ремесел. Кістяні прикраси з кіммерійського кургану біля с. Зольне (АР Крим). Кіммерійські стели-обеліски. Статуя з с. Цілинне (АР Крим).

Художня культура скіфів. Основні етапи скіфської історії. Географія та населення Скіфії. Соціально-економічний розвиток скіфів. Політичні, економічні та культурні зв'язки з античними державами Північного Причорномор'я. Розвиток домашніх ремесел і “фахова спеціалізація”. Скіфська міфологія: легенди про походження скіфів. Перекази про перемогу над перським імператором Дарієм I. Релігійні уявлення й обряди скіфів. Скіфський пантеон: “цариця скіфів” – Табіті, іконографія подружньої пари – богів неба і землі – Папая й Апі, “володарка звірів” – Аргімаса. Функції Ойтосіра. Герой-першопредок Геракл-Таргитай. Ритуал шанування бога Арея, втіленого у мечі-акінаку. Символіка бронзового казана з урочища Еksamпей. Розвиток мусичних видів мистецтва.

Царські кургани: особливості архітектури і поховальний інвентар. Джерела і семантика скіфського звірино-стилю. Скіфський бестіарій. Технологічні особливості скіфського металу. Чотири етапи розвитку звірино-стилю: архаїка (VIII – VII ст. до н.е.), рання класика (кінець VII – VI ст. до н.е.), скіфське “бароко” (V ст. до н.е.), пізня класика (IV ст. до н.е.). Скіфська монументальна скульптура VII – IV ст. до н.е.

Елліно-скіфське мистецтво IV ст. до н.е. Характеристика стилю “етнографічного реалізму”. Скіфська міфологія та її відображення у мистецтві: кубок з кургану Куль-Оба, чаша з Частих курганів, пектораль з кургану Товста Могила, амфора з кургану Чортмлик, дзеркало з Келермеського кургану, окуття горита з кургану Солоха і Передерієвої могили. Динамічні сцени битв і полювання на золотих виробах з кургану Солоха. Пам'ятки торевики декоровані сюжетами і образами грецької міфології. Мініатюрні копії грецької скульптури. Штамповані аплікаційні пластини. Функції скіфських прикрас.

Мистецтво народів України за сарматської доби. Художня культура сарматів. Походження сарматів, їхня політична історія та соціально-економічний розвиток. Основні етапи археологічної культури сарматів: ранньосарматський (II – I ст. до н.е.), середньосарматський (I – середина II ст. н.е.), пізньосарматський (друга половина II – середина IV ст. н.е.). Архітектура і поховальний інвентар сарматських курганів. Сарматський метал – “мистецтво цитат”. Сарматський бестіарій. Художньо-стилістичні особливості “бірюзово-золотого” звірино-стилю: прикраси з поховання царя біля с. Пороги, пам'ятки кургану Хохлач (Новочеркаський скарб), кургану в околицях м. Азова. Пізньосарматський “сердоліковий стиль”: прикраси упряжі з могильників Подунав'я Чауш і Градешка.

Мистецтво Малої Скіфії у Криму. Неаполь-Скіфський як столиця тавро-скіфського суспільства. Архітектура: античні впливи в оборонному, громадському, житловому будівництві. Мавзолей Неаполя-

Скіфського. Пам'ятки монументальної скульптури: рельєфні зображення царів Скілура і Палака. Стінопис поховальних камер і графіті з житлових споруд.

Тема 6. Мистецтво античних держав Північного Причорномор'я

(VI ст. до н.е. – VI ст. н.е.)

Основні етапи розвитку античної північнопричорноморської культури: грецький (VII – I ст. до н.е.), греко-римський (I ст. до н.е. – IV ст. н.е.), пізньоантичний (друга половина III – перша половина VI ст. н.е.). Постійні взаємини північнопричорноморських міст з центрами античного світу і місцевими племенами.

Архітектура античних держав Північного Причорномор'я. Архітектура грецького періоду. Містобудівничі принципи – особливості регулярної та стихійної забудови. Формування майданів, теменосів, чіткої квартальної структури і благоустрою міста. Тричленна топографічна схема розташування Ольвії, Херсонеса, Пантікапея та Мірмекія. Захисні споруди класичного й елліністичного часу. Фортеці Фанталівського півострова на Боспорі. Палацова архітектура: дворцевий ансамбль на акрополі в Пантікапеї. Ольвійська агора. Культові споруди: теменос Аполлона Дельфінія в Ольвії, антові та перистильні храми Ольвії, Німфея і Березані. Реконструкція іонійського периптера в Пантікапеї. Ольвійські вівтарі. Житлові будинки пастадного і перистильного типу в Керкінітіді, Пантікапеї, Ольвії та Березані. Асиміляція традицій земляного будівництва і поява житлових підвалів. Система декорування житлових приміщень. Розвиток поховальної архітектури. Кам'яні склепи Боспора. Толосові споруди елліністичного періоду на Таманському півострові.

Архітектура греко-римського часу. Розквіт оборонного будівництва – цитаделі Херсонеса, Ольвії, Тіри. Споруди громадського й адміністративного призначення: капітолій та пінакотека Пантікапея, гімнасій, портик, екседра і стратегіон в Ольвії, театр Херсонеса, терми Харакса. Архітектура ордерних храмів – спроба реконструкції. Об'ємно-планувальна структура житлових споруд. Плани і реконструкція баштових будинків у Північно-Західному Криму. Поховальна архітектура: ґрунтові та курганні могильники. Склеп Євресивія та Арети і "Зевсовий" курган в Ольвії. Пристінні склепи Херсонеса. Скельні поховання Німфея.

Монументальний живопис античних міст Північного Причорномор'я. Технологічні особливості розписів – техніки фрески, енкаустики і мозаїки. Становлення монументального живопису: розпис склепу Велика Близниця середини IV ст. до н.е. Відображення самотніх рис місцевої художньої культури і побуту, уявлень про потойбічне життя у пам'ятках живопису боспорських склепів перших століть нової ери: стінопис пантікапейського склепу I ст. н.е., розпис Стасівського склепу II ст. н.е., живописна композиція кам'яного саркофага з Пантікапея. Тенденції декоративізму у стінописі III ст.: квітковий та інкрустаційний стиль гробниці Сорака. Надгробкові живописні портрети IV – III ст. до н.е. з Херсонеса.

Скульптура античних міст Північного Причорномор'я. Імпорт скульптурних творів: архаїчна скульптура самоської та мілетської шкіл, афінська класична пластика, елліністична скульптура александрійської, пергамської та родоської шкіл. Формування місцевих скульптурних шкіл. Художньо-стилістичні особливості ольвійської скульптури IV – III ст. до н.е. Присвятна мармурова плита ситонів (III ст. до н.е.) Портретна скульптура Боспора IV ст. до н.е. Херсонеські вотивні вапнякові рельєфи з зображенням Геракла. Надгробкова скульптура I ст. до н.е. – II ст. н.е. з майстерень Пантікапея. Ольвійські надгробки перших століть нової ери: двоярусна стела Стратона (II ст. н.е.). Рельєфи на саркофагах майстрів Херсонеса. Портретне мистецтво Боспору пізньоелліністичного і римського часу.

Тема 7. Середньовічне мистецтво неслов'янських народів України

Художня культура середньовічних кочівників. Зміни етнічного складу населення південноукраїнських степів внаслідок нашестя гунів. Утворення гунського племінного союзу Аттіли (378-445 рр.). Археологічні комплекси гунської епохи IV – V ст. Розпад гунського об'єднання і становлення Хозарського каганату. Класичні археологічні комплекси доби: скарби з Малого Перещепина, Вознесенки, Глудос. Сепукральна архітектура й особливості поховального обряду. Формування і чотири основні локальні варіанти салтівської культури. Печеніги, торки, половці на кордонах Київської Русі. Язичницький світогляд кочових тюркомовних племен. Культ предків і обряд встановлення монументальних скульптурних зображень. Прикладне мистецтво кочівників.

Мистецтво середньовічного Криму. Культура Таврики V – XV ст. П'ять основних періодів в історії середньовічної Таврики. Культурні впливи Риму, Візантії, Генуї та Золотої Орди. Оборонне будівництво: планування оборонних споруд і внутрішня забудова території фортець, типологія укріплень, основні засоби захисту. Цитаделі Херсонеса, Кафи, Боспора, Аюдага, Судака, Тепе-Кермена, Гурзуфа, Фуни. Культове будівництво християн, мусульман та іудеїв. Візантійська церковна архітектура: базиліки Херсонеса, хрестоподібні мавзолеї, скельна архітектура. Архітектура вірменських общин Таврики: церкви Кафи і князівства Феодоро. Мусульманська архітектура Криму: базилікальні та баневі мечеті. Роль скульптурного декору в образному звучанні культової архітектури. Мозаїки Херсонеса. Фрески XIII – XV ст.

Тема 8. Мистецтво давніх слов'ян

(II ст. до н.е. – V ст. н.е.)

Мистецтво слов'ян на зламі та в першій половині I тисячоліття н.е. Проблема походження слов'янських племен. Писемні, лінгвістичні, антропологічні джерела про слов'ян. Основні культури венедського періоду слов'ян на території України: зарубинецька і пшеворська культури зламу тисячоліть, черняхівська, київська культури, культура карпатських курганів другої чверті I тисячоліття.

Художня культура носіїв зарубинецької культури (II ст. до н.е. – II ст. н.е.). Формування типових типів слов'янських поселень. Характеристика зарубинецьких жител: заглиблення у материк, стовпно-плетена система будівництва, пічне опалення. Розвиток ремесел: металообробка і керамічне виробництво. Поля поховань: реконструкція поховальних обрядів. Мистецтво пшеворської культури (II ст. до н.е. – V ст. н.е.). Семантика зображень окуття піхов меча з могильника біля с. Гринів (Львівська обл.).

Мистецтво Черняхівської культури (II – V ст.). Етнічна інтерпретація черняхівської культури. Вирішення поселень і жител. Виділення ремесел в окремі самостійні галузі. Черняхівське гончарство як провінційна школа римського керамічного виробництва. Особливості формотворення і декорування металевих виробів. Солярна символіка у декорування гребенів з рогу оленя. Відображення уявлень про світобудову в черняхівській кераміці. Космогонічна символіка орнаментального мотиву “свастика”. Солярні символи – лунниця, сонце і сяйво-зірниця. Язичницький хрест як утілення ідеї воскресіння і безсмертя. Громові знаки і зображення вогню. Декорування фігурними штампами. Зображення господарського язичницького календаря на черняхівській кераміці за реконструкцією Б. Рибаківа.: чаша для волхвування зі святилища біля с. Лепесівка (Волинь), глек черняхівського могильника у Ромашках (Київська обл.). Слов'янська піктографія – “черти і рези” кубків з Раковецького могильника, глека з могильника с. Гнатки (Хмельницька обл.). Фрагменти посуду з графіті – грецькими і римськими літерами. Глиняні “хлібці”.

Мистецькі пам'ятки давніх слов'ян другої половини V – VII ст. – мистецтво Празько-Корчацької культури склавів, Пеньківської культури антів, Дзедзіцької культури венедів, Колочинської культури. Особливості розташування, планування давньослов'янських поселень і городищ V – VII ст. Волинські городища Празько-Корчацької культури – Зимне, Лежниця, Хотомель. Архітектура і предметний ансамбль житла. Будівельна жертва: будівництво дому як відтворення акту впорядкування первинного хаосу. Декоративно-ужиткове мистецтво давніх слов'ян V – VII ст. Ліпний керамічний посуд Празько-Корчацької культури. Реконструкція символіки слов'янських амулетів-оберегів. Мартинівський скарб Пеньківської культури. Відображення світоглядних уявлень у формотворенні та декоруванні фібул.

Типологія давньослов'янських ритуальних святилищ: ритуальні будинки, святилища-вітарі, святилища відкритого типу. Антропоморфне святилище у поселенні зубрицької культури кінця I – середини II ст. н.е. біля с. Загаї на Волині. Сакральна споруда черняхівської культури біля с. Лепесівка на Волині. Язичницький жертovníк біля с. Міжгір'я на Тернопільщині. Топографія та особливості функціонування відкритих ритуальних комплексів. Черняхівські святилища III – IV ст. у Ставчанах та Іванківцях (Хмельницька обл.). Давньослов'янські ідоли.

Тема 9. Мистецтво Київської Русі X – початку XII ст.

Історіографія питання. Джерела становлення культури Київської Русі. Внутрішня і зовнішня колонізація земель Київської Русі. Соціальні світи Русі: культура міста, культура села, світ світської та духовної влади. Запровадження християнства у Київській Русі та його вплив на культурний розвиток країни. Вхідження Київської Русі до візантійського культурного кола. Теологічні ідеї християнства і східнохристиянський культ. Театральні видовища і сміхова культура Київської Русі.

Державне язичництво IX – X ст. і проблема двовір'я. Язичницькі святилища Київської Русі. Особливості функціонування й архітектура ритуальних комплексів: призначення капища, кради, требища, хоромів. Архітектурно-скульптурний ансамбль збруцьких городищ-святилищ Богит і Звенигород (X – XIII ст.). Планування Ржавинського капища IX – XI ст. (Чернівецька обл.). Антропоморфне святилище біля Шумська на Волині. Іконографічні особливості основних персонажів язичницького культу – Перун, Велес-Волос, Хорос, Симаргл-Переплут, Дажбог, Род, Мокош, Лада, Папір. Ідеал порядку втілений у “Збруцькому ідолі”. Перша релігійна реформа князя Володимира Святославовича 980 р.: пантеон Володимира. Київське капище – спроба реконструкції.

Становлення самобутньої архітектури Київської Русі. Тричленна топографічна схема розташування слов'янських градів – дитинець, острог, посад. Руська дерев'яна архітектура. Оборонне будівництво. Типологія житлової архітектури Русі. Планування і предметний ансамбль давньоруського житла.

Розвиток кам'яного монументального будівництва. Характеристика матеріалів, будівельної техніки та основних конструкцій. Оригінальна розробка принципів візантійської синестезії у мистецтві Русі-України: архітектура і декорування Десятинної церкви. Спаський собор у Чернігові. Ранній період становлення християнської пластики України. Скульптурні деталі з Десятинної церкви у Києві та Спасо-Преображенського собору в Чернігові.

Руська дипломатія часів князя Ярослава – налагодження тісних контактів з країнами Західної Європи і Скандинавії; прагнення повної незалежності від Константинополя. “Град великий” Ярослава Мудрого і формування національних рис у давньоруському мистецтві.

Ідея новаторства в архітектурному вирішенні Софії Київської. Мозаїки Софійського собору. Колористичне вирішення і символіка барв. Особливості композиційної побудови та іконографія святих образів. Проблема авторства. Рецепт давальоруської смальти. Фрески Софійського собору. Стінопис вуж: історико-оповідні та орнаментальні композиції. Скульптурне оздоблення Софії Київської: архітектурні деталі, шиферні плити, реконструкція темплону. Уявлення про Всесвіт втілені в орнаментиці мармурового саркофага князя Ярослава. Семіотичні концепції художнього ансамблю Софії Київської. Паралелі з письмовими текстами патристичної філософії та “Ізборником” 1073 р. Софійський собор як “дім” Мудрості Божої. Ідея Небесного Єрусалиму, в якому перебуває народ-неофіт. Ключове значення сюжету “Євхаристії” та філософська концепція “чесної” плоти. Княжий портрет: парадигма ідеального християнського державця – “духовного воєводи”. Онтологічний оптимізм живописних композицій Софії Київської.

Скульптура XI ст. Княжі саркофаги: реконструкція символіки декорування. Типологія орнаментальних плит з парпетів київських і чернігівських храмів.

Мистецтво Русі другої половини XI – першої третини XII ст. Зростання політичної ролі Чернігова, Переяслава, Новгороду, Галича і формування тут власних мистецьких шкіл. Будівництво “вотчих” монастирів. Становлення “другої київської художньої школи” у Печерському монастирі. Печерська архітектурна школа: особливості архітектурного вирішення Успенського собору (1072 р.), Троїцької надбрамної церкви Печерського монастиря, Михайлівського Золотоверхого собору (1108-1113 рр.). Споруди Київської архітектурної школи другої половини XI ст. – Михайлівський собор Видубицького монастиря у Києві, храм-мавзолей Бориса і Гліба у Вишгороді, церква Спаса на Берестові (1113-1125 рр.). Будівельна діяльність Володимира Мономаха і єпископа Єфрема в Переяславі. Юрієва божниця в Острі – єдина збережена пам’ятка переяславської архітектурної школи.

Монументальні сюжетні рельєфи Києва – плити Києво-Печерської лаври і Михайлівського Золотоверхого монастиря.

Давньоруський монументальний живопис другої половини XI – початку XII ст. Мозаїчні композиції Михайлівського Золотоверхого собору: сцена “Євхаристії”, зображення Дмитра Солунського. Михайлівські фрески.

Давньоруський іконопис XI – XII ст. Джерела і розвиток іконописання Київської Русі. Візантійські твори: чудотворні Вишгородська і Белзька ікони. Напівлегендарна постать Алімпія. Монументалізація форми і образу: Богородиця Велика Панагія. Іконографія святих воїнів – “Георгій-воїн” і “Дмитро Солунський”. Стилістичні риси ікон “Устюжке Благовіщення”, “Ангел – Золоте волосся”, “Нерукотворний Спас”. Ідеал духовного подвижництва: чудотворна ікона св. Миколи. Меморіальна ікона “Борис і Гліб”.

Особливості художньої системи давньоруського живопису. Принципи зображення живописного простору. Пряма, обернена і паралельна перспективи як варіанти єдиної наукової системи перспективи. “Перспектива серця”: семантика простору української середньовічної ікони. Зображення як еквівалент рукописного тексту: контурність і площинність зображення, сукцесивність, ісокефалія, використання локальних кольорів і композиції нашарування. Коректуючі та емоційні деформації.

Початки книжної мініатюри. Ошатність рукописної книги. Мініатюри “Остромирового євангелія” (1056-1057 рр.), “Ізборника Святослава” (1073 р.), “Кодексу Гертруди” (1078-1087 рр.).

Тема 10. Мистецтво України другої половини XII – XIII ст.

Культурно-політичний сенс роздрібненості. Політичні та культурні відмінності між регіонами східної Слов’янщини. Загальне піднесення культури Південної Русі в останній третині XII і в першій половині XIII ст. Зростання незалежності удільних князівств.

Архітектура Русі-України 30-80-х рр. XII ст. Зміни у будівельній техніці. Вплив західноєвропейської романської архітектури та нові засади декорування церков. Архітектура Києва. Становлення рис нового стилістичного напрямку: церква Пирогощі в Києві на Подолі. Найхарактерніша збережена споруда Києва XII ст. – Кирилівська церква. Археологічні джерела до реконструкції переяславської архітектури. Стольне місто Чернігів: особливості забудови. Храмове будівництво Чернігова XII ст.: Борисоглібський собор, Успенський собор Єлецького монастиря, Іллінська церква. Архітектура Волині часів Ізяслава Мстиславовича: Успенський собор у Володимирі-Волинському.

Архітектура Русі-України кінця XII – першої половини XIII ст. Формування нових містобудівничих засад і розбудова столиць удільних князівств. Особливості будівельної техніки та нова система перекриттів. Видатні архітектори Коров Якович і Петро Милонег. Тенденції декоративізму в трактуванні фасадів церков. об’ємом. Перша споруда нового стилістичного напрямку – церква Василя в Овручі (1XIX0 р.). Собор Апостолів у Білгороді під Києвом і П’ятницька церква в Чернігові як типові зразки архітектури кінця XII – першої половини XIII ст.

Художньо-стилістичні риси українського монументального мистецтва XII ст. Фресковий розпис Кирилівської церкви. Розписи Успенського собору Єлецького монастиря в Чернігові. Білокам’яне різьблення Чернігова – тератологічна орнаментация капітелей колон.

“Юр’єве євангеліє” (1120-1128 рр.) і “Добрилово євангеліє” (1XVI4 р.) як яскраві зразки руської книжкової мініатюри XII ст.

Мистецтво Галицько-Волинського князівства. Джерела реконструкції мистецтва Давнього Галича. Архітектура Галича. Особливості будівельної техніки. “Звоніння в прадіову славу” – Успенський собор Ярослава Осмомисла (1XV7 р.). Архітектурно-скульптурний ансамбль церкви Пантелеймона (1200 р.). Скульптура Давнього Галича: різьблений декор Успенського собору в Галичі, літописної церкви св. Іоана Златоустого в Холмі, церкви Пантелеймона.

Тема 11. Мистецтво України XIV – першої половини XVI ст.

Умови формування української народності, складання культури і мистецтва. Втрата українським народом своєї незалежності у XIV ст. Політичне та економічне послаблення українських земель. Подальший процес формування української нації і розвиток української культури в XIV - першій половині XVI ст.

Архітектура. Провідне значення оборонного зодчества. Замкове будівництво. Державні замки; Луцький (середина XIV – XVI ст.), Кременецький (XIV -XV ст.), Каменець-Подільський (XV - початок XVI ст.); Хотинський і Білгородський замки -фортеці на Дністрі.

Замки феодалів: Острозький у м. Острозі (XV ст.), Коріятовича в м. Мукачеві (кінець XIV ст.), Синявських в Меджибожі (XIV - XVI ст.). Сакральна архітектура. Монастирі-фортеці: Києво-Печерська лавра, монастирі в селах Зимно та Дермані на Волині.

Культове будівництво. Типи оборонних церков. Церква в с. Сутківцях Хмельницької області як найвиразніший зразок оборонної споруди (XVI ст.). Готична архітектура на землях Західної України і її специфічні особливості. Кафедральний латинський собор у Львові (1360-1480 рр.).

Живопис. Монументальний живопис на території України. Розписи Вірменського собору у Львові, фрескових розпис в с. Лаврові біля Старого Самбора, Горянської ротонди біля Ужгорода. Фрескові розписи українських майстрів на території Польщі кінця XIV – XV ст. Настінне малювання Сандомирського собору (XV ст.), фрески Замкової каплиці Св. Трійці в Люблін майстра Андрія. Фрески каплиці Чесного Хреста в Кракові (1470 р.). Збереження і дальший розвиток в українському монументальному живопису древньоруських традицій.

Станковий живопис. Іконопис як основне джерело вивчення станкового живопису. Характеристика іконописного мистецтва, зміст і композиція ікон. Пам’ятники іконописного мистецтва “Юрій Змієборець” (XIV ст.), Богородиця з Кракова (XV ст.), “ Старозавітна Трійця” (початок XVI ст.), Страшносудні ікони та їх соціальні мотиви. Загальні і специфічні риси українського та російського іконописного мистецтва.

Скульптура. Кам’яні рельєфи з фігурними зображеннями. Іконостас-складень (XV – XVI ст.). Сюжетна та орнаментальна різьба дерев’яних хрестів. Кам’яна голова хлопчика з Унева (середина XVI ст.).

Пам’ятки книжкового мистецтва. Відхід від репрезентативної пишності, посилення уваги до реальної дійсності. Вплив народного мистецтва на професійне. Мініатюри Київської псалтирі, Галицького Євангелія, тератологічна орнаментация «Пандектів Антіоха». Мініатюри Пересопницького євангелія.

Тема 12. Мистецтво України другої половини XVI – першої половини XVII ст.

Зрушення, що відбувалися в політичному, економічному і культурному житті України в другій половині XVI ст. Посилення соціального і національного гніту, колонізаторська політика шляхетської Польщі. Посилення національно-визвольної боротьби українського народу проти польської шляхти.

Архітектура. Житлові будинки у Львові (Чорна кам’яниця, будинок Корнякта), палац Богдана Хмельницького в Суботіві. Культурна архітектура. Ансамбль Успенської церкви у Львові -церква, каплиця Трьох святих, дзвіниця (вежа Корнякта) – видатні твори української архітектури XVI – початку XVII ст. Використання традицій народного будівництва і ренесансної архітектури у створенні ансамблю. Каплиці Кампанів і Боїмів у Львові, церква в Суботіві (1653 р.).

Живопис. Живописні цехи та їх статuti. Монументальний живопис. Розписи Лицарського залу в замку в Підгірцях та Успенській церкві Києво-Печерської лаври, церкви в Лаврові, вірменського собору у Львові, Святодухівської церкви в Потеличі.

Станковий живопис. Поява портретного жанру. Портрети Ставропігійських братчиків, портрети Роксолани (кінця XVI ст.), Варвари Лангиш (1635 р.), Корнякта. Відомості про пейзажний і батальний живопис.

Гравюра. Іван Федоров Федорович та його роль в розвитку гравюрного мистецтва на Україні. Перші гравюри в "Апостоли", "Біблії". Поява книжкової ілюстрації (1606 р.). Світські гравюри-ілюстрації (вірші на смерть гетьмана Сагайдачного). Соціальні мотиви в книжковій ілюстрації. "Євангеліє учительнеє". Гравер Ілля. Графічні портрети Б.Хмельницького (автори Абрагам Вестерфельд і Вільгельм Гондіус). Карта Боплана і зображення українських селян. Реалістичні риси у ранній українській гравюрі.

Скульптура. Скульптурні рельєфи Успенської церкви у Львові (фриз), каплиці Трьох святих, каплиць Боїмів і Кампанів. Надгробки. Алебастровий надгробок К. Острозькому. Надгробки з Львівського кафедрального собору (С. Жолкевському, М. Гербурту), надгробок Боїма в каплиці Боїмів. Твори Яна Пфістера і Германа Ван Гутте. Надгробок родини Сенявських в Бережанах. Надгробок Адама Кисіля в Низкиничках, родини Жолкевських в Жовкві. Іконостасна різьба.

Тема 13. Мистецтво України другої половини XVII – XVIII ст.

Історичні та культурні умови розвитку українського мистецтва. Національно-визвольна війна українського народу під проводом Богдана Хмельницького. Меценатство митрополита П. Могили та українських гетьманів. Гетьман І. Мазепа і українська культура. Специфічні риси барокового мистецтва в Україні.

Архітектура. Доба бароко – яскравий період в архітектурі України. Періодизація, основні типи споруд. Цивільна архітектура: будинки Якова Лизогуба в Чернігові та Седневі, навчальні заклади: Київська академія, колеґіуми в Чернігові та Новгород-Сіверському, митрополичий будинок у Києві, Ковнірівський корпус у Києво-Печерській Лаврі. Зв'язок цих споруд з народним житлом. Адміністративні споруди: ратуші в Києві і Бучачі. Київський будівничий С.Ковнір (Ковнірівський корпус у Києво-Печерській лаврі).

Дерев'яні церкви. Церква Юра в Дрогобичі (1600 р.), церква с. Кривка, Юр'ївський собор в Таращі, Троїцький собор у Новоселиці (Новомосковську), (арх. Яким Погребняк).

Типологія мурованого культового будівництва. Покровський собор у Харкові. Споруди Яна Заора (Іоана-Баптисти Зауера). Творчість Івана Григоровича-Барського. Андріївська церква архітектора В. Растреллі. Дзвіниця Г. Шеделя у Києво-Печерській лаврі, церква Всіх святих над Економічною брамою Києво-Печерської лаври.

Барокова архітектура на західноукраїнських землях. Діяльність архітектора Б. Меретина. Костел Домініканів у Львові. Успенська церква Почаївської лаври. Тісний зв'язок культової архітектури з народним дерев'яним будівництвом.

Живопис. Посилення реалістичних елементів в українському живописі другої половини XVII – XVIII ст. Монументальний розпис Успенського собору Києво-Печерської лаври, виконаний після 1718 р.; розписи Троїцької надбрамної церкви Лаври, барочні розписи у костелі Бернардинів у Львові.

Іконопис. Майстри жовківського осередку. Йов Кондзелевич та Іван Руткович – яскраві представники барокового іконопису. Риси психологізму і реалізму у творчості Йова Кондзелевича та Івана Рутковича. Творчість Юрія Шимоновича, Василя Петрановича.

Станковий живопис. Ікони "Покров Богородиці" і ідеї, закладені в них. Типологія українського портретного живопису. Своєрідність образних характеристик ктиторських портретів. Портрети Є. Жоравко (І. Паєвський), В. Дуніна-Борковського, атамана війська донського Данила Єфремовича, Миклашевського, кн. Долгорукого (Самуїл), братів Шиянів. Особливості родинно-меморіального портрету (портрети Забіли, Гамалії, Дараганів).

Народна картина, її жанровий характер – історичний, побутовий, портретний, символічний. Образ козака-бандуриста (Мамає) – особливості трактування традиційного сюжету.

Розквіт української гравюри в кінці XVII – XVIII ст. Творчість найвидатніших граверів О. Тарасевича, І. Щирського, Н. Зубрицького, Г. Левицького.

Скульптура. Стилiстичні особливості української барокової пластики. Скульптурне оздоблення башти Київської ратуші. Твори: скульптурна композиція на фасаді собору св. Юра у Львові, вівтар костелу у Монастириську, скульптурне оздоблення Бучацької ратуші (група двох невільників-гайдамаків) та ін.

Тема 14. Українське мистецтво першої половини XIX ст.

Історико–культурні умови розвитку українського мистецтва кінця XVIII – початку XIX ст. Антикріпосницькі рухи. Вплив прогресивних ідей французької буржуазної революції 1848 – 1849 рр. на національно – визвольну боротьбу в Україні. Роль літератури у формуванні національної самосвідомості українського народу; поширення в середовищі письменників, вчених, художників інтересу до народного життя, побуту, історії. Проблеми мистецької освіти в Україні. Українські художники - вихованці Петербурзької, Віденської, Римської академії мистецтва. Стилi в українському мистецтві цього періоду – класицизм і романтизм.

Утвердження на зламі XVIII – XIX ст. стилю класицизму в українській архітектурі: періодизація та джерела. Нові планувальні ідеї та їх втілення у регулярній забудові міст: Одеси, Севастополя, Полтави, Катеринослава, Львова. Діяльність київських архітекторів Андрія Меленського (упорядкування вулиць, проект та забудова Контрактової площі на Подолі, церква-ротонда на Аскольдовій могилі); Вікентія Беретті (будинок університету). Особливості розвитку містобудівництва в Галичині: споруди Львова як приклад Віденського варіанту класицизму (Оссолінеум, палац Дідушицьких, міська Ратуша, будинок Кредитного товариства). Будівництво поміщицьких маєтків (П. Румянцева-Задунайського в Качанівці, арх. М. Мосципанов, К. Розумовського в Батурині, арх. Ч. Камерон, П. Галагана в Сокиринцях, арх. Дубровський) та садибно-паркових комплексів („Софіївка” в Умані та „Олександрія” в Білій Церкві).

Риси романтизму в українській архітектурі: звернення до форм середньовічного будівництва (садиба Лопухіних в Корсунь-Шевченківському, арх. Ліндсей, Преображенська церква в селі Мошни, арх. Торічеллі, палаци Воронова в Алупці, арх. Блер, Голіциних в Гаспрі, арх. Гонт).

Класицизм в українській скульптурі. Види скульптури: міський монумент, меморіальна, садово-паркова, портретна. Твори Івана Мартоса: пам'ятник Ришельє в Одесі, надгробки К. Розумовському в Батурині та П. Румянцеву-Задунайському в Успенській церкві Києво-Печерської лаври. Особливості формування класицизму в скульптурі Львова – впливи Б. Торвальдсена та А. Канови: роботи цих майстрів у Львові. Твори

Гартмана Вітвера, Антона Шімзера, Павла Евтельє, Григорія Красуцького: рельєфи на фасадах будинків, скульптурні надгробки на Личаківському цвинтарі.

Стилістичні особливості та основні етапи розвитку монументального живопису. Розписи плафонів у палацах та панських маєтках (садиба П. Завадовського в Ляличах, Воронцовський палац в Одесі); релігійний живопис (Благовіщенський собор у Ніжині).

Формування в українському живописі нових жанрів – історичного, побутового, пейзажного. Поява в портреті двох видів – парадного і інтимного.

Класицизм в творах українських художників кінця XVIII – початку XIX ст., які працювали в Петербурзі: Андрія Лосенка, Григорія Левицького; поєднання рис класицизму і сентименталізму в портретах Володимира Боровиковського.

Стилістична своєрідність живопису львівських художників кінця XVIII – початку XIX ст. Остапа Білявського („Жіночий портрет”, портрет Х. Дейми, „Дама з трояндою”). Творчість Луки Долинського: традиції і впливи західноєвропейського живопису (портрети митрополита Л. Шептицького, єпископа П. Білянського, розписи та ікони для іконостасів церков св. Юра, св. Духа, св. Онуфрія у Львові, Успенської церкви Почаївської Лаври).

Романтизм в українському живописі: соціально-історичний та культурний ґрунт його зародження та розвитку. Тематично-жанровий діапазон, засоби художньої виразності. Втілення національних рис в портреті, пейзажі, побутовій картині.

Портрет. Український період в творчості Василя Тропініна: самотність його живопису в портретах подільських селян – „Дівчина з Поділля”, „Устим Кармелюк”, „Селянин”.

Образи дітей у творах Капітона Павлова. Поетичність, романтична схвильованість в портретах Аполлона Мокрицького (автопортрет, портрети дружини, С. Гребінки).

Своєрідність засобів образно – художньої виразності полотен Івана Зайцева (автопортрет, портрет дружини) та Гаврила Васька (портрети юнаків з родини Томари).

Романтизм в творчості Тараса Шевченка як найвище досягнення українського живопису XIX ст. Провідна роль народної теми в його мистецтві, протест проти соціальної несправедливості, розкриття дійсності та глибокий історизм творів. Ранній період творчості (1840-1847 рр.) – „Автопортрет”, „Катерина”, „На пасіці”, „Селянська родина”, портрети Г. Закревської, Є. Кейкуатової: висока майстерність виконання, колоризм, емоційно-образна виразність характеристик. Відображення казахської природи в акварелях періоду заслання (1847-1857 рр.) – реалізм та настроєвість, багатство колориту („Пожежа в степу”, „Місячна ніч на Кос-Аралі”). Портрети останнього періоду творчості (1857-1861 рр.) – портрет генерального судді В. Кочубея, автопортрети. Живописна спадщина Шевченка – життєдайне джерело для наступних поколінь українських митців.

Красвид та побутовий жанр в творчості Михайла Сажина та Василя Штеренберга.

Львівські художники першої половини XIX ст., в творах яких проявились риси романтизму: Карл Швейкерт, Рафаїл Гадзевич, Ян Машковський, Мартин Яблонський, Алоїзій Рейхан. Пейзажі Антона Ланге. Українська тематика у творах Артура Гроттгера.

Графіка. Творчість Тараса Шевченка. Роботи раннього періоду. Ілюстрації до літературних творів. Серія офортів „Живописна Україна” – новаторство змісту і художньої мови. Замальовки пам’яток української старовини. Твори періоду заслання: образи казахів, автопортрети, серія малюнків „Притча про блудного сина”. Роботи останнього періоду творчості: портрети М. Щепкіна, А. Олдріджа, Ф. Толстого, „Притча про робітників на винограднику”, „Приятелі”.

Розвиток графіки на західноукраїнських землях. Роль літографічних майстерень, відкритих у Львові в першій половині XIX ст. Літографії А. Ланге, К. Ауера, дереворити Й. Кобринського до українського „Букваря”.

Народна картина. Своєрідність художньої мови, безпосередність трактування теми. Еволюція образу козака – бандуриста. Образ жінки в народній картині. Сцени з життя селян і міщан.

Тема 15. Українське мистецтво другої половини XIX ст.

Історико-культурні та соціальні умови розвитку українського мистецтва та їхній вплив на формування змістової наповненості та пошуки нових формально-художніх рішень її розв’язання. Мистецька освіта в Україні: відкриття навчальних закладів в Одесі (1865 р.), Харкові (1869 р.), Києві (1875 р.), Львові (1876 р.). Участь українських художників в діяльності Товариства пересувних художніх виставок. Утворення перших мистецьких об’єднань – Товариства південноросійських художників в Одесі (1890 – 1893 рр.), Товариства художніх виставок у Києві (1893 р.). Посилення зв’язків українських митців з західноєвропейською художньою культурою, їх участь у мистецькому житті Європи.

Архітектура. Вплив технічного прогресу на впровадження в будівництві нових матеріалів та конструкцій. Забудова Києва, Одеси, Харкова, Львова: планувальна структура та нові типи споруд. Особливості стилю: розвиток т. зв. історизму в архітектурі України другої половини XIX ст. Споруди Києва (Оперний театр, арх. В. Шретер, Музей, арх. Г. Бойцов і В. Городецький), Одеси (Оперний театр, арх. Г. Гельмер і Ф. Фельнер), Львова (Політехнічний інститут, арх. Ю. Захаревич, Крайовий сейм, арх. Ю. Гохбергер, Оперний театр, арх. Ж. Горголевський).

Скульптура. Пам’ятники Б.Хмельницькому (ск. М. Микешин) у Києві, В. Каразину (ск. І. Андреолетті) у Харкові, І. Котляревському (ск. Л. Позен) в Полтаві, А. Міцкевичу (ск. М. Парашук і А. Попель) у Львові.

Синтез архітектури і скульптури в оздобленні громадських споруд Львова. Композиційно-просторова і пластична виразність алегоричних образів пластики на фасадах Ощадної каси, готелю „Жорж” (Л. Марконі), Крайового сейму (Т. Рігер, С. Трембецький, І. Мікульський), Оперного театру (П. Війтович, Т. Баронч, А. Попель, Ю. Марковський, Ю. Белтовський)

Розвиток скульптурного портрету та тематичної станкової композиції. Твори Л. Позена – реалістична переконливість образно-пластичної мови в портретах М. Ярошенка, Г. Мясоедова, жанрових роботах „Лірник”, „Жебрак”, „Оранка на Україні”, „Скіф”. Монументальна виразність, образна змістовність творів В. Беклемішева („Селянська любов”, портрет Т. Шевченка).

Монументальний живопис: тяжіння до історичних стилів. Оформлення Одеського оперного театру (Лефлер) в стилі рококо, Одеської біржі (М. Каразін) в стилі італійського Відродження. Звернення до традицій візантійського і давньоруського мистецтва в розписах інтер'єру Володимирського собору в Києві (В. Васнецов, М. Нестеров, М. Врубель, П. Сведомський). Цикл розписів М. Врубеля в Кирилівській церкві в Києві („Надгробний плач”, „Зішестя святого духа”, „Ангели з лабарами”): психологізм образів, драматичне співзвуччя кольорів, виразність композиційної побудови.

Розвиток станкового живопису. Широке відображення життя народу у творах побутового жанру. Безпосередні продовжувачі традицій Т. Шевченка – Лев Жемчужников, Іван Соколов, Костянтин Трутовський. Козацька тематика і шевченківські мотиви у творах Л. Жемчужникова („Козак їде на Січ”, „Кобзар на шляху”). Образи українського пореформеного села в картинах К. Трутовського („Весільний викуп”, „Хворий”, „Сорочинський ярмарок”) та І. Соколова („Приятелі”, „Проводи рекрутів”, „Повернення з ярмарку”). Критичний реалізм творів Порфирія Мартиновича і Миколи Кузнецова. Своєрідність творчості Марії Башкирцевої, вплив французького живопису на формування творчої манери художниці („В студії Жуліана”, „Жан і Жак”). Зародження в кінці XIX ст. нової концепції побутового жанру в творах Кіріака Костанді: визначальна роль кольору, емоційно-змістова характеристика образів („Рання весна”, „В люди”).

Виразальні засоби розкриття соціально – психологічних характеристик в портретному жанрі: портрети М. Кузнецова, П. Мартиновича, К. Костанді.

Львівська живописна школа. Портрет в творчості львівського художника Теофіла Копистинського („Жіночий портрет”, „Гуцул з Липовиці”, „Гуцулка”, портрети членів Ставропігійського братства). Творчість Корнила Устияновича: історичні полотна („Т. Г. Шевченко на засланні”, „Козацька битва”); втілення духовної величч і трагічної самотності у творі „Мойсей”; поетичні образи народу в полотнах „Бойківська пара”, „Гуцул”, „Гуцулка біля джерела”.

Багатство емоційно-образного змісту, плернерність і колоризм пейзажного живопису. Майстер сонячного пейзажу Володимир Орловський („Ранок у лісі”, „Хати в літній день”, „Жнива”). Творчість Сергія Васильківського. Лірико-епічний образ української природи в його творах („Козача левада”, „Чумацький Ромоданівський шлях”). Життя і природа українського села в пейзажах Сергія Світославського („Воли на ниві”, „Весна на хуторі”) і Петра Левченка („Село взимку. Глухомань”). Тема української природи в творах Івана Айвазовського, Архипа Куїнджі, Леона Вичулковського, Яна Станіславського.

Тема української історії в творах Іллі Рєпіна („Запорожці пишуть листа турецькому султану”), Опанаса Сластіона („Проводи на Січ”), Федора Красицького („Гість із Запоріжжя”).

Графіка. Образи українських селян в малюнках і офортах І. Соколова, К. Трутовського. Робота Л. Жемчужникова над створенням альбому офортів „Живописна Україна”. Реалізм образів в графічних портретах П. Мартиновича („Портрет Ф. Мигала”) та О. Сластіона („Портрет П. Мартиновича”).

Роль і значення мистецтва другої половини XIX ст. у розвитку української художньої культури XX ст.

Тема 16. Мистецтво України кінця XIX – початку XX ст.

Українська культура на рубежі XIX і XX ст. Значення естетики І. Франка і М. Драгоманова у формуванні розвитку ідей відродження національної культури. Українська література, театр, музика. Місце і роль народних традицій у складанні стилістичних рис українського мистецтва цього часу. Українське мистецтво у колі течій і напрямків європейського мистецтва. Мистецькі об'єднання на Україні. Виникнення і діяльність художніх навчальних закладів.

Архітектура. Розвиток міст. Поява споруд нового типу. Нові будівельні матеріали та конструкції. Характерні риси української архітектури на прикладі аналізу споруд Києва, Одеси, Харкова, Полтави. Сецесійна архітектура (Львів, Чернівці).

Скульптура. Монументально-декоративна скульптура. Конкурс на пам'ятник Т. Г. Шевченку в Києві. Творчість Л. Позена. Своєрідні риси західноукраїнської скульптури. Аналіз творів П. Війтовича, Г. Кузнецова, М. Парашука, М. Бринського. Творчість О. Архипенка.

Живопис. Станковий живопис. Розвиток історичного жанру, його тематика, провідні майстри. Продовжувачі традицій Т. Г. Шевченка – Л. Жемчужников, І. Соколов, К. Трутовський. Тема запорізького козацтва в творчості українських живописців: творчість С. Васильківського. Творчість К. Костанді. Українське село в творах М. Пимоненка, Г. Світлицького, П. Мартиновича. Народні мотиви в творах П. Холодного і Ф. Кричевського. Портрет в творчості О. Мурашка і М. Жука. Традиції і пошуки нових образно-виразальних засобів у пейзажному живопису. Живопис на західних землях України. Творчість К. Устияновича. Творчість О. Новаківського. Творчість І. Труша. Твори А. Манастирського, Й. Куриласа, Я. Пестрака, О. Кульчицької, М. Івасюка.

Монументально-декоративний живопис. Розписи Володимирського собору та Кирилівської церкви у Києві. Монументальні твори С.Васильківського та його роль в історії українського мистецтва. Творчість Ф. Кричевського, М. Самокиша. Розписи М. Сосенка. Живописне оформлення театру опери та балету у Львові. Монументальні розписи Й. Бокшая в Ужгороді. Перші виставки українських митців у 1903 році (Полтава), 1906 рік (Харків), 1908 р. (Київ).

Тема 17. Мистецтво України ХХ ст.

Український авангард в руслі розвитку нових течій та напрямків у європейському мистецтві. Угрупування та виставки авангардного мистецтва: Київ, Харків, Одеса. Українська культура і мистецтво в нових історичних умовах. Відкриття 1919 р. Української державної Академія мистецтв – визначне явище в історії національної культури.

Графіка. Специфічні риси української графіки. Творчість Г. Нарбута. Р. Лозовський – талановитий послідовник Г. Нарбута.

Живопис. Формування української школи монументального живопису. Теоретичні і творчі установки М. Бойчука, його роль в процесі становлення українського малярства нового часу. Розписи Луцьких казарм в Києві, селянського санаторію в Одесі, Червонозаводського театру в Харкові.

Станковий живопис. Твори Т. Бойчука, О. Павленко, Г. Падалки, В. Седяра. Портрети О. Мурашка. Пейзажний живопис М. Бурачека.

Скульптура. Робота українських скульпторів (І. Кавалерідзе, Б. Кратка, Г. Рашевського над образом Т. Г. Шевченка.

Піднесення в розвитку культури та мистецтва в першій половині 20-х рр. Українське національне відродження, його передові діячі. Роль літератури (М. Зеров, В. Підмогильний, М. Хвильовий, В. Могілянський) в розвитку прогресивних ідей в українському мистецтві. Українське мистецтво в умовах репресивної ідеології половини 20-30-х рр. Соціальна дійсність і "соціалістичний" реалізм. Мистецькі об'єднання 20-х рр.: АХЧУ, АРМУ, ОММУ.

Архітектура. Конструктивізм в українській архітектурі 20-х рр. Споруди Харкова і Києва цього періоду, забудова Одеси і Донецька. Псевдокласицистичний стиль в архітектурі 30-х рр. Спорудження адміністративних будинків у Києві. Житлове будівництво.

Живопис. Монументальний живопис 20-х рр., визначна роль в розвитку його стилістичних особливостей М. Бойчука і його школи. Розписи Селянського санаторію в Одесі. Червонозаводського театру в Харкові.

Станковий живопис. Творчість Ф. Кричевського. Творчість А. Петрицького. Творчість М. Самокиша. Стилiстична своєрiднiсть композицiйно-образних та колористичних пошукiв М. Рокицького, В. Пальмова, О. Богомазова, Ю. Михайлiва. Шевченкiвська тематика в творах К. Трохименка, Їжакевича.

Скульптура. Творчість Г. Кавалерідзе. Робота скульпторів над вирішенням образу Т. Г. Шевченка в монументальних творах.

Мистецтво української діаспори.

Рекомендована література з курсу “Історія українського мистецтва”.

Підручники і навчальні посібники.

1. Асєєв Ю. Джерела. Мистецтво Київської Русі. – К., 1980.
2. Белічко Ю.В. Українське радянське мистецтво періоду громадянської війни. – К., 1980.
3. Білецький П. Українське мистецтво другої половини XVII – XVIII ст. – К., 1981.
4. Говдя П. Українське мистецтво другої половини XIX – початку XX ст. – К., 1964.
5. Голубець М. Начерк історії українського мистецтва. – Львів, 1922.
6. Затенацький Я. Українське мистецтво першої половини XIX ст. – К., 1969.
7. Історія української культури. – К., 2001.
8. Історія українського мистецтва: в 6 т. – К., 1966.
9. Лобановський Б., Говдя П. Українське мистецтво другої половини XIX – початку XX ст. – К., 1989.
10. Логвин Г. Українське мистецтво X – XVII ст. – К., 1963.
11. Логвин Г. Украинское искусство X – XVIII вв. – М., 1963.
12. Нариси з історії українського мистецтва. – К., 1966.
13. Овсійчук В. Українське мистецтво другої половини XVI – першої половини XVII ст. Гуманістичні та визвольні ідеї. – К., 1985.
14. Попова Л., Павлов В. Українське радянське мистецтво 20-30-х років. – К., 1966.
15. Степовик Д. Українське мистецтво першої половини XIX ст. – К., 1982.